

A detail from Raphael's fresco 'The School of Athens' showing Plato and Aristotle. Plato, on the left, is an older man with a long white beard, wearing a purple robe and a dark blue sash. He points his right index finger towards the sky. Aristotle, on the right, is a younger man with a dark beard and curly hair, wearing a blue robe with a gold border. He holds a golden sphere in his right hand, palm facing down, as if presenting it.

Mimésis mezi Platónem a Aristotelem

Mgr. Stanislav Synek, Ph.D.

Úvod do filosofie I.

FHS UK

Na úvod poznámka k terminologii...

- *techné* (τέχνη)
  - umění, řemeslo, dovednost (angl.: *art, skill, craft*)
  - u Platóna většinou to, co je spojené se znalostí, tedy také učitelné (+další charakteristiky...)
- *poiésis* (ποίησις)
  - tvoření (výroba, zhotovování, vyrábění)
  - básnická tvorba
  - *poiétés* (ποιητής) = výrobce; básník
- *mimésis* (μίμησις)
  - nápodoba, napodobenina; podobizna; imitace (angl.: *imitation; reproduction; representation by means of art*)

Platón: *lón*

- patří mezi rané dialogy
- fiktivní rozhovor mezi **Sókratem** a rapsódem **lónem**

A **rhapsode** ([Greek](#): ῥαψωδός, "rhapsōidos") or, in modern usage, **rhapsodist**, refers to a [classical Greek](#) professional performer of [epic poetry](#) in the fifth and fourth centuries BC (and perhaps earlier). Rhapsodes notably performed the epics of [Homer](#) (*Iliad* and *Odyssey*) but also the [wisdom](#) and catalogue poetry of [Hesiod](#) and the [satires](#) of [Archilochus](#) and others. [Plato](#)'s dialogue *Ion*, in which [Socrates](#) confronts a star player rhapsode, remains the most coherent source of information on these artists.

Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Rhapsode#External_links

Platón: *Íón*

Hlavní témata:

- Na čem je založena kompetence rapsóda?
- Co je zdrojem tvůrčí činnosti básníků?
- moderně řečeno: Jaký je vztah mezi literární technikou a uměleckou kvalitou v oblasti krásného umění, resp literatury?

„Neboť nikdo by se nikdy nestal dobrým rapsódem, kdyby nepochopil smysl básníkových slov. Vždyť rapsód má být posluchačům tlumočníkem básníkových myšlenek; avšak je nemožno, aby to dobře dělal ten, kdo nerozumí, co básník mluví.“
(530c)

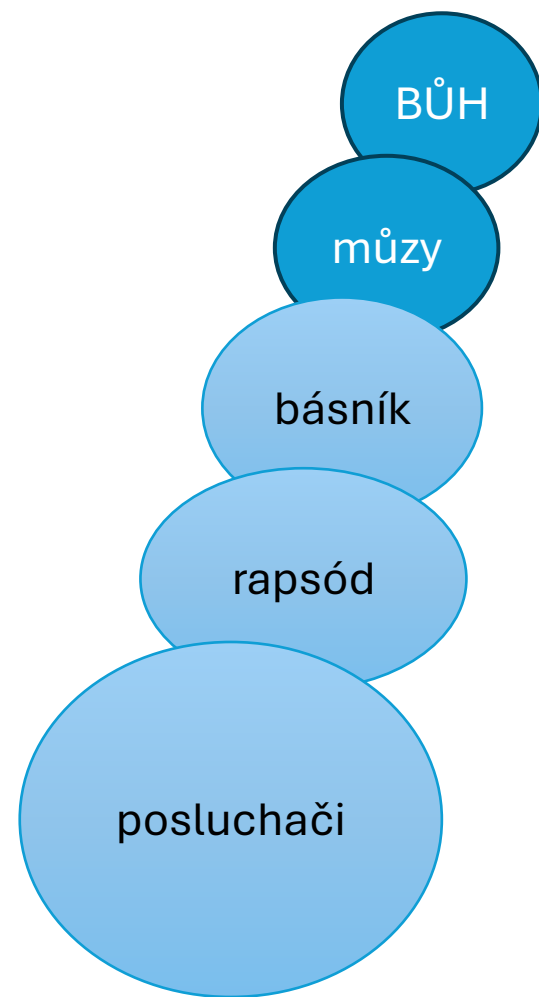

Sókr. Vřak se dívám, Ióne, a hodlám ti ukázat, co to podle mého zdání znamená. Ta schopnost, dobře mluvit o Homérovi, není totiž u tebe, jak jsem prve řekl, odborné umění, nýbrž bořská síla, jeř tebou hýbá, právě tak jako v tom kameni, který pojmenoval Euripidés magnéřským, avřak větřinou jej nazýval hérařlejským.¹⁹ Ten kámen totiž netoliko přitahuje řezelné kroužky samy, nýbrž i vkládá sílu do těch kroužků, takže mohou zase ony dělat totéř, co ten kámen, přitahovat jiné kroužky, takže někdy visí velmi dlouhý řetěz kousků řezla a kroužků, drřících se jeden druhého; a u všech jich je ta síla zavřřena na onom kameni. Takto i mýsa dělá sama některé lidi básnicky nadřřenými, a skrze tyto nadřřené se zavřřuje řetěz jiných přicházejících v nadřření. Neboť všichni dobří básníci epičtí pronářejí všechny ty krásné básně nikoli z odborného umění, nýbrž jsouce básnicky nadřřeni a posedlí bohem; a dobří básníci meličtí²⁰ právě tak. Jako korybanti²¹ netančí,²² dokud jsou při rozumu, tak také skladatelé písní netvoří ty krásné písně, když jsou při rozumu, nýbrž když vkročí do harmonie a rytmu, tehdy jsou ve vytrřzení, a jako bakchantky v posedlosti nabírají z řek med a mléko,²³ ale když jsou při rozumu ne, tak to dělá i duře skladatelů písní, jak oni sami říkají. Říkají nám přece básníci,²⁴ že nám přinářejí písně od medoproudnych zříděl z jakýchsi zahrad a údolí mýs, kde je natrhali, jako včely, i sami takto létajíce. A mají pravdu. Básník je totiž lehký tvor, okřídlený a svatý,²⁵ schopný tvořit ne dřívě, než se dostane do nadřření a vytrřzení, a když v něm již není rozumu; dokud však má tento statek, každý člověk je neschopen básnicky tvořit a věřtit. Protože tedy tvoří a mluví mnoho krásného o věcech,

c právě tak jako ty o Homérovi, ne odborným uměním, nýbrž z bořřho údělu, je každý schopen krásně tvořit jedině to, k čemu ho pobídne mýsa, jeden dithyramby, druhý enkómia, jiný hyporchémata, jiný epické básně, jiný jamby;²⁶ ale v ostatních oborech je každý z nich slabý. Neboť to nemluví z odborného umění, nýbrž působením bořřské síly, protože kdyby z umění dovedli krásně mluvit o jedné věci, dovedli by to také o ostatních; proto pak bůh jim odnímá rozum, když užívá jich d i věřtců a bořřských hadačů jako sluřečníků, abychom my posluchači věřřeli, že to nejsou oni, kdo mluví ty tak vzácné věci, oni, v kterých není rozumu, nýbrž bůh sám je ten, který mluví, a skrze ně zaznívá jeho hlas k nám. Největřřím důkazem pro tento výklad je Tynnichos z Chalkidy,²⁷ jenž nevytvořil nikdy řádnou jinou báseň, kterou by někdo pokládal za hodnou zmínky, jedině paión,²⁸ který zpívají všichni, jistě asi ze všech písní nejkrásnější, přímo, jak sám praví, „jakýsi výtvoř mýs“. Na něm, podle mého zdání, nám bůh nejlépe ukázal, abychom nebyli na pochybách, že tyto krásné básně nejsou lidské ani díla lidí, nýbrž bořřské a díla bohů, a básníci že nejsou nic než tlumočníci bohů, jsouce posedlí každý od některého z nich. Bůh, chtěje to ukázat, úmyslně zazpíval skrze nejslabřřiho básníka tu nejkrásnější píseň; či se ti nezdá, Ióne, že mám pravdu?

Ión. Ano, při Diovi, zajistě; svou řeč se jaksí dotýkáš mé duře, Sókrate, a zdá se mi, že dobří básníci z bořřřho údělu nám to od bohů tlumočí.

535

Ión: shrnutí

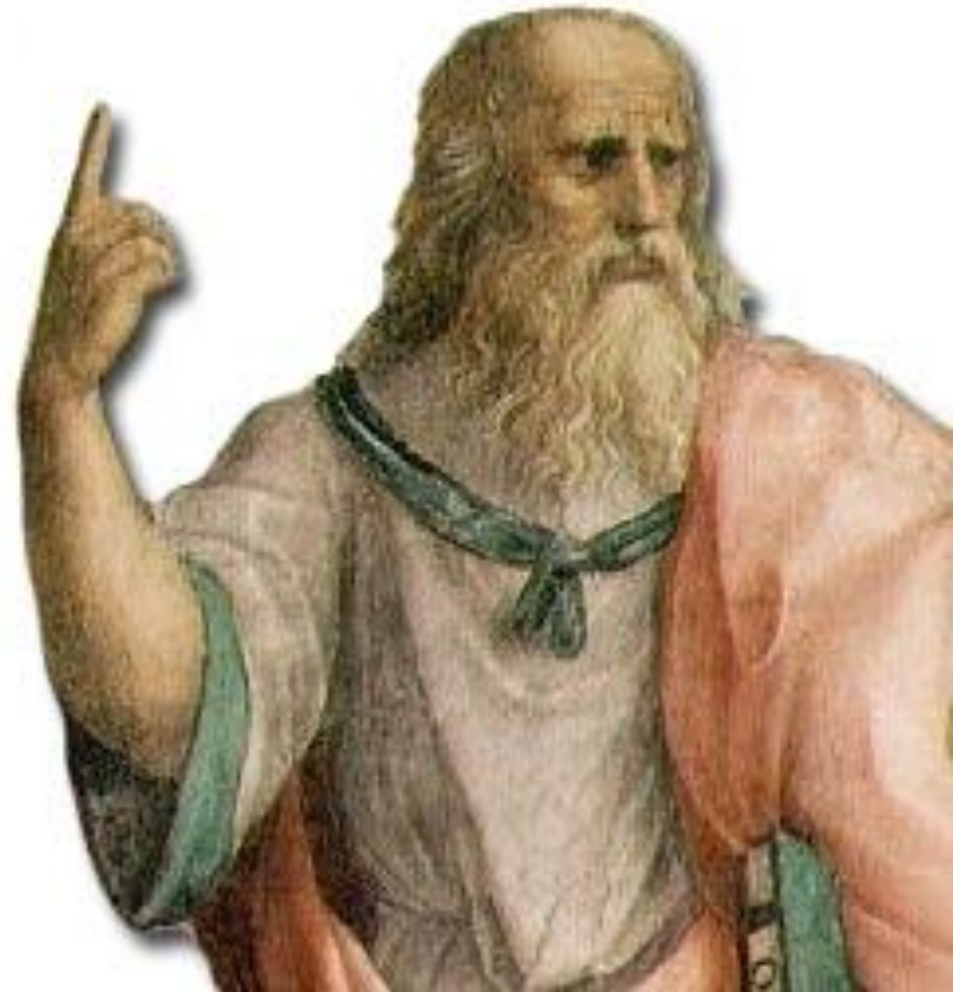
- básnictví a rhapsódství (přednes, recitace) nejsou „odborným uměním“ (*techné*), ale bohem inspirované nadšení, enthusiasmus;
  - básník = „*tvor okřídlený a svatý, schopný tvořit ne dříve, než se dostane do nadšení a vytržení, a když v něm již není rozumu*“ (534b) → básník nestvoří nic božského, dokud je „při rozumu“
  - básníci „*nemluví z odborného umění (techné), nýbrž působením božské síly*“, neboť „*kdyby z umění (techné) dovedli krásně mluvit o jedné věci, dovedli by to také o ostatních*“ (534c);
  - stav „vytržení“ je vždy vázán na dílčí zdroj (např. jednoho určitého boha), není znalostí „celku“ (např. v textu zmiňovaný Tymnichos vytvořil jen jedinou báseň, viz 534d);
  - básníci (resp. rhapsódi) jsou tedy „tlumočníci bohů“ (*hermenés tón theón*, 534e).
-

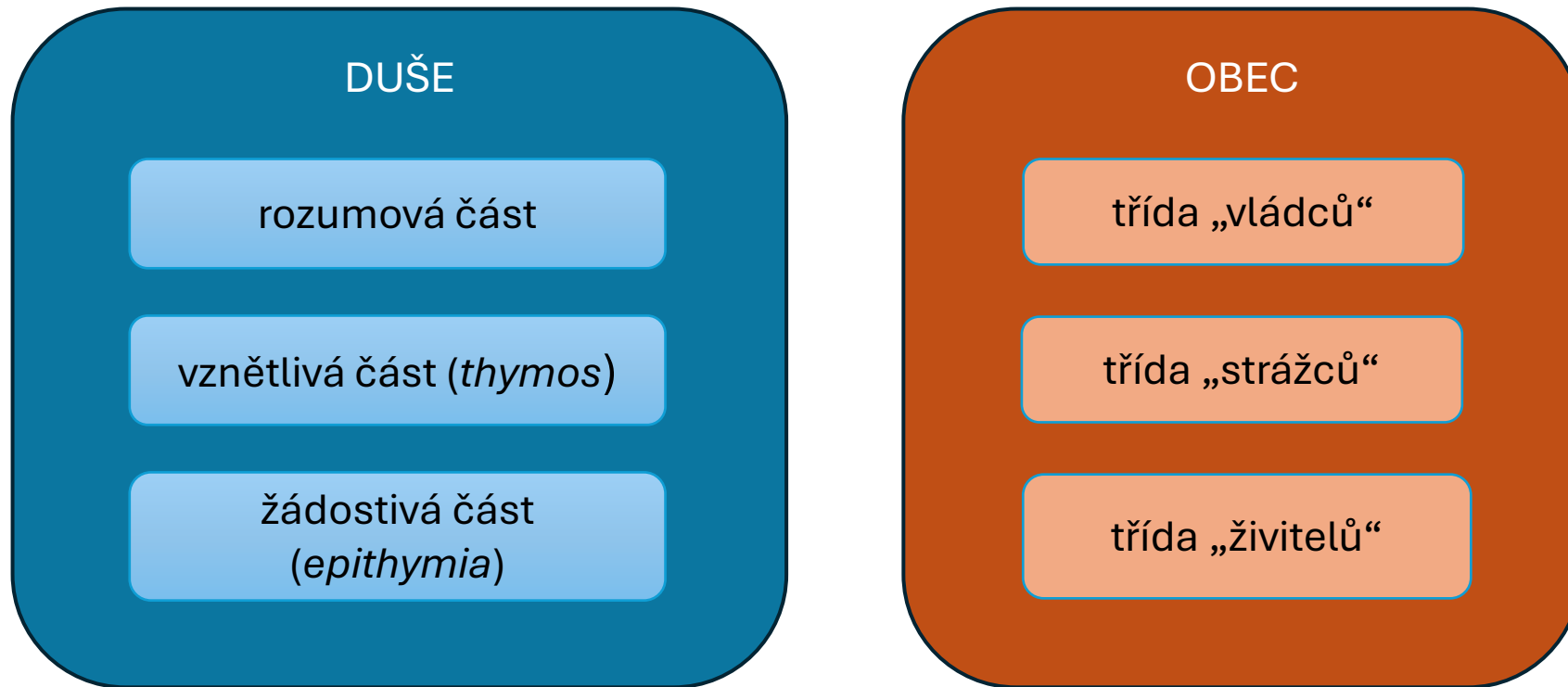

Platón: *Ústava X.*

mimésis v kontextu „nejlepší obce“

paralela mezi strukturou individuální duše a obce

Základní předpoklad = „každý musí konat své“

- „dobrá ústava“ (duše, obce) = správné uspořádání částí tak, **aby každá část vykonávala právě a jen to, co jí přísluší**, tzn. aby rozum podporovaný „vznětlivostí“ (resp. „strážci“) vládl nad žádostmi.
- duše / obec bude nespravedlivá (špatná), pokud se vlády chopí jiná část (vznětlivá či žádostivá)

„umění napodobovací“ (*techné mimetiké*)
= „mrzačení mysli“ všech posluchačů,
kteří nemají „lék“ proti tomu

Sókratés:

Ve své (dokonale spravedlivé) obci proto
„**zcela odmítáme**“ básnictví, nakolik je
„napodobovacím“ uměním

1. Mám sice ještě mnoho jiných důvodů, děl jsem, pro které 593
soudím, že jsme zcela jistě správně zařizovali svou obec, ale ne
nejméně tak tvrdím na základě úvahy o básnictví.¹⁸⁴

Jaké úvahy? tázal se.

Že je docela odmítáme, pokud jest uměním napodobovacím;
neboť že ho naprosto nelze přijmouti, vychází nyní, jak se mi
zdá, ještě zřejměji najevo, když jsme roztřídili jednotlivé strán- b
ky duše.

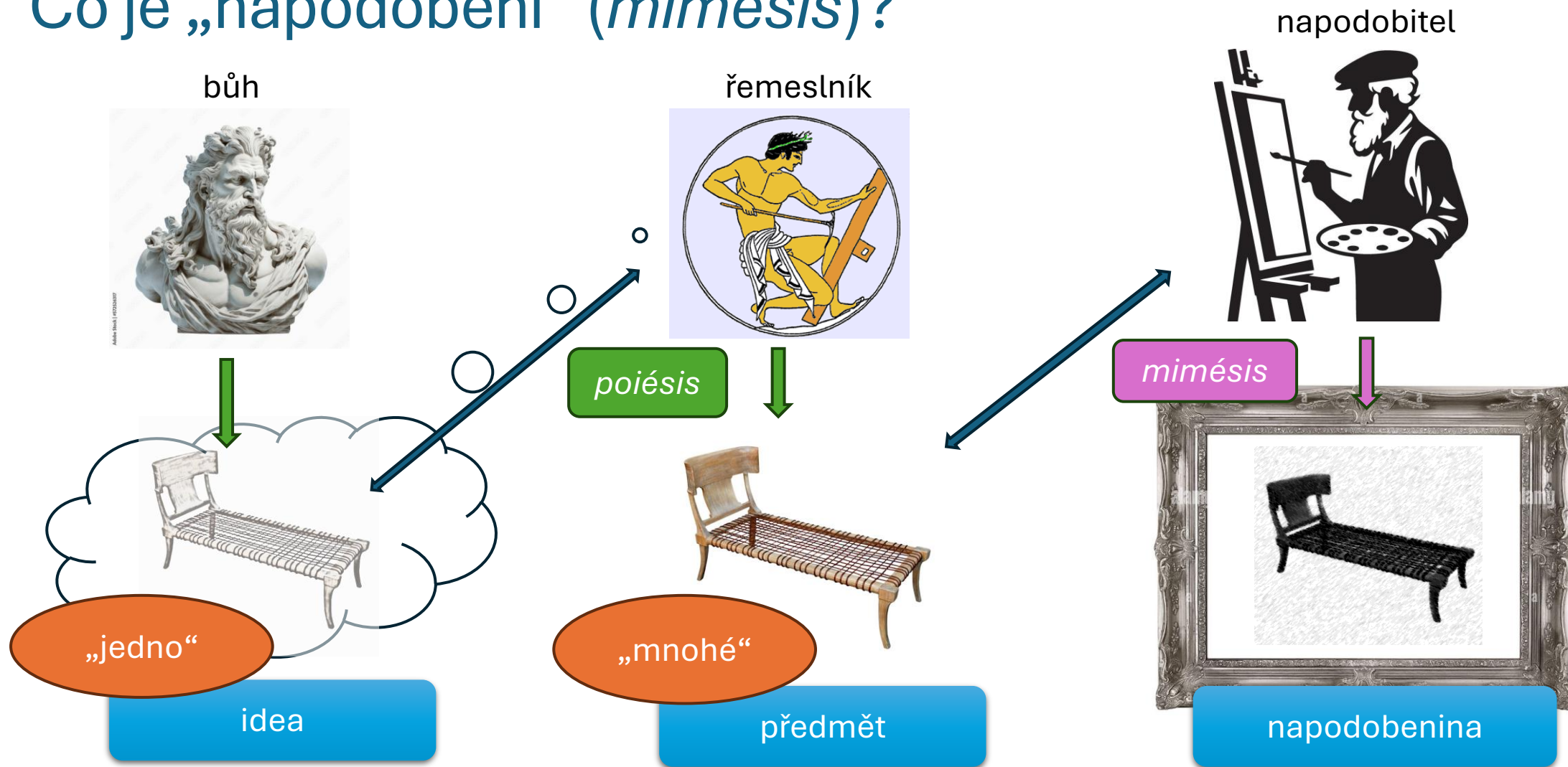
Jak to myslíš?

Abych vám tak řekl – vy to na mne jistě nepovíte skladate-
lům tragédií a všem ostatním napodobitelům –, všechny takové
věci jsou, jak se podobá, mrzačením mysli všech těch poslu-
chačů, kteří nemají proti tomu léku ve znalosti jejich skutečné
podstaty.

Nač při tom pomýšlíš?

Musím to říci, děl jsem; ačkoli mi brání mluvit jakási láska
a řícta, jakou chovám již od dětství k Homérovi. Podobá se to-
tiž, že on byl prvním učitelem a vůdcem všech těchto krásných c
tragiků.¹⁸⁵ Avšak nesmíme si člověka vážit více než pravdy,
a proto musím říci, co si myslím.

Co je „napodobení“ (*mimésis*)?

Co vytváří „napodobitel“?

mimésis jako „zrcadlení“ skutečnosti

Nuže hled' dále, jak nazveš zase tohoto mistra.

Kterého?

Který dělá všechno, co jeden každý z těchto řemeslníků.

Toť jest nějaký velmi dovedný a podivuhodný muž.

Ještě ne, ale hned to řekneš tím spíše. Neboť právě tento umělec dovede udělati nejenom všechny druhy nářadí, nýbrž dělá i všechno, co roste ze země, a vyrábí všechny živoky, mezi jinými i sebe, a mimo to vyrábí i zemi, nebe, bohy, všechno, co jest na nebi, i všechno, co jest pod zemí v Hádu.

d To by byl velmi podivuhodný mudrc.

Nevěříš? tázal jsem se. A pověz mi: zdá se ti, že vůbec není takového umělce, či že by mohl býti výrobcem tohoto všeho jen v jistém způsobu, a jinak ne? Nepozoruješ, že bys mohl býti i sám s to, abys všechno to v jistém způsobu udělal?

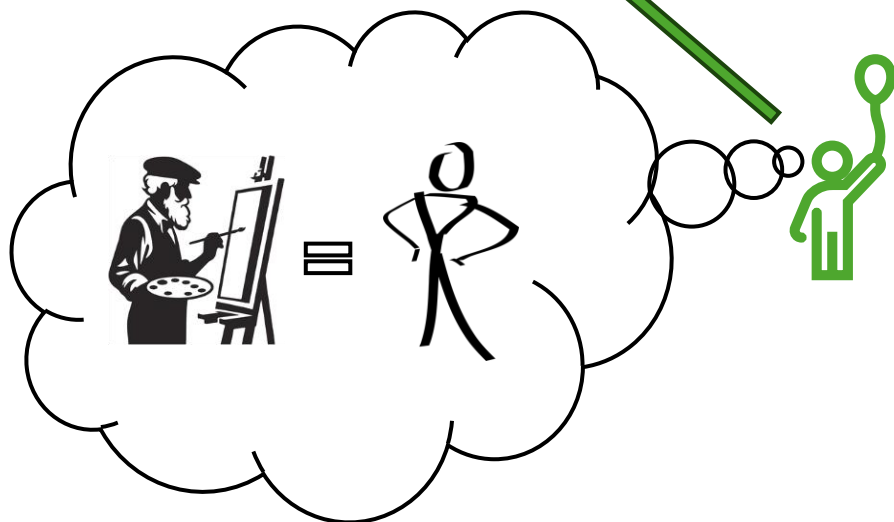
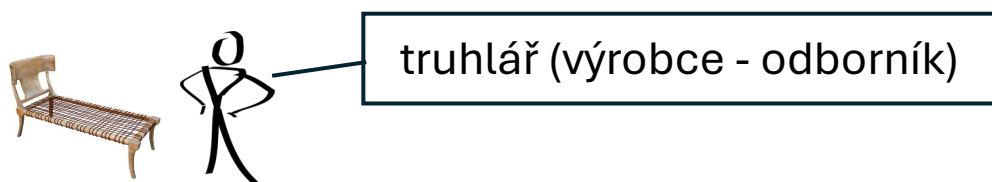
A který jest to způsob?

Ne obtížný, odpověděl jsem, nýbrž takový, že jej lze prováděti mnohými cestami a rychle, nejrychleji asi, uchopíš-li prostě zrcadlo a budeš s ním všude choditi: hned uděláš slunce a co jest na nebi, hned zase zemi, hned sebe a ostatní živoky a nářadí i rostliny a všechno, co bylo právě řečeno.

<https://www.thisiscolossal.com/2015/07/guillaume-amat-mirror-landscapes/>

Nuže uvaž toto: co z obojího jest při jednotlivé věci účelem malířství, zdali vypodobniti to, co jest, jak vskutku jest, či to, co se jeví, jak se jeví, a zdali tedy jest napodobením zjevu, či pravdy?

Zjevu.

Věru tedy daleko od pravdy jest napodobovací umění, a jak se podobá, proto dovede všechno vyráběti, poněvadž z každé věci zachycuje jen něco málo, a to vnější obraz. Tak například malíř nám namaluje ševce, tesaře i jiné řemeslníky, i když nerozumí umění žádného z těchto lidí; ale přece, kdyby byl dobrý malíř a kdyby namaloval tesaře a zdálky ho ukazoval, mohl by klamati děti a nerozumné lidi, že by mysleli, že to jest skutečný tesař.

Jak by ne?

O všech takových lidech, přáteli, jest třeba souditi takto: kdykoli nám někdo o někom vypravuje, že se setkal s člověkem umějícím všechna řemesla a znajícím lépe než kdokoli jiný i všechny ostatní věci, které zná jednotlivec, takovému třeba odvětiti, že jest nějaký prostoduchý člověk a že se patrně dal oklamati od nějakého kejklíře a napodobitele, s kterým se setkal a který se mu zdál býti všeumělcem, protože sám nebyl schopen posouditi vědění a nevědomost a napodobení.

Jistá pravda, řekl Glaukón.

Čím a v jakém smyslu nás „napodobitelé“ šálí?

1. dokáží vytvořit sugestivní napodobeninu předmětu (např. slavného hrdiny = obraz ctnosti)
2. **divák** (resp. posluchač) si na základě toho myslí, že **dobrý básník má vědění o tom, čeho napodobeninu vytváří**, tedy např. že má vědění o tom, co je to „ctnost“
3. (>> básník se tak stane ve společnosti **autoritou**, která nás učí, co je ctnost atp.)

Pokud by básníci měli takovou znalost, věnovali by se tvoření „skutečných“ či „vážných“ věcí, tj. nevyráběli by pouhé napodobeniny (literární zobrazení ctností, např. fiktivní hrdiny), ale něco skutečného (tj. pěstovali by ctnosti přímo v duších žijících lidí: skutečné, žijící hrdiny.

3. Nuže a teď přihlédněme k tragédii a k jejímu vůdci Homérovi, protože od některých slyšíme, že tragikové znají všechna umění, všechny věci lidské s jejich ctnostmi i špatnostmi a také i všechny věci božské; neboť dobrý básník, má-li dobře básnit o svém předmětu, musí prý býti jeho znalcem, sice prý vůbec nemůže básnit. Tudíž jest potřebí přihlédnouti, zdali tito posuzovatelé se dali oklamati od napodobitelů, s kterými se setkali, a nepozorují, když se dívají na jejich díla, že jsou vzdálena na třetím místě od jsoucna a že je lze snadno tvořiti beze vší znalosti pravdy – jsou to totiž zdánlivé obrazy, a ne věci skutečné, co vytvářejí –, či zdali jest něco pravdy v jejich řeči a dobří básníci mají vskutku vědění o tom, o čem podle zdání lidí umějí tak dobře mluvit.

(...)

- Nuže, domníváš se, kdyby někdo dovedl dělati obojí, i předmět napodobení i obraz, že by si učinil vážným zaměstnáním výrobu obrazů a to že by postavil v průčelí svého života jako nejlepší, co má?

Nikoli, nemyslím.

Naopak, kdyby byl také vpravdě znalý toho, co napodobuje, mnohem dříve by, myslím, věnoval svou práci věcem samým než napodobeninám a pokoušel by se zanechat po sobě památkou mnoho krásných výtvorů: jeho snahou by bylo býti spíše oslavovaným než oslavujícím.

dvě stránky duše – dva přístupy k životním situacím

„rozumová a klidná“ část duše:

- zachovává „klid“, je stále sama sobě podobná
- >> nesnadno se napodobuje
- >> obecnému publiku je takové zobrazení těžko srozumitelné

„rozčilovací“ část duše:

- jakoby „dětská“ část: u každé nehody naříká, vyžívá se v emocích
- >> snadno se napodobuje
- >> obecnému publiku je srozumitelnější, bližší

Zákon přece praví, že nejkrásnější jest zachovávat v neštěstí co nejvíce klid a nerozčilovat se, neboť jednak není patrné, co dobrého a co špatného přinášejí takovéto příhody, jednak z toho nemá žádného prospěchu, kdo to těžce snáší; konečně žádná z lidských příhod není hodna vážného zájmu, a co by nám při nich mělo být co nejrychleji po ruce, tomu že bývá hořekování překážkou.

Čemu to myslíš?

Tomu, abychom uvažovali o události a abychom jako při hře v kostky podle výsledků vrhů zařizovali své věci, jak rozum uznává za nejlepší, a ne abychom se při úrazu jako děti drželi za uhozené místo a jen křičeli a křičeli, nýbrž abychom zvykali duši pokaždé co nejrychleji přistupovati k léčení a napravování toho, co pádem onemocnělo, lékařským uměním odstraňující nářek.

Nuže, nejlepší naše část, jak soudíme, jest ochotna následovati této úvahy.

Patrně.

Naopak co pudí ke vzpomínkám na to utrpení a k nářkům a co se jich nemůže nasytit, to nazveme zajisté nerozumným, líným a blízkým zbabělosti.

Arci, nazveme.

Nuže, tato stránka, rozčilovací, poskytuje mnoho látky k rozmanitému napodobování, kdežto stránku rozumnou a klidnou, jež jest stále sama sobě podobná, není snadno napodobiti, ani není dost snadno jejímu napodobení porozuměti, zvláště velkému shromáždění a nejrůznějším lidem, jací se scházejí do divadel; neboť pro ně to jest napodobení stavu jim cizího.

605 Zcela jistě.

„napodobující básník“ napodobuje hlavně
„rozčilovací“ a „měnivou“ stránku duše

= aktivuje a povzbuzuje „nižší“ stránku duše

= činí ji silnou a (tím) ničí stránku rozumovou

„Napodobující básník
vkládá jednotlivě
do duše každého
špatnou ústavu...“

Nuže tedy, právem bychom se ho již mohli chopiti a postavi-
ti jej za protějšek k malíři; neboť tomu se podobá nejen tím, že
vytváří věci nedostatkem pravdivosti špatné, nýbrž i po té
stránce jest mu roven, že obcuje s jinou částí duše, která jest
také tak špatná, a ne s nejlepší. A takto tedy po právu bychom
ho nepřijímali do obce, která má míti dobré zřízení, protože
budí a živí tuto nižší stránku duše, a čině ji silnou, ničí stránku
rozumovou, jako když někdo v obci, čině mocnými lidmi špatné,
odevzdává jim do rukou obec, lepší pak lidi hubí. Právě tak
řekneme, že i napodobující básník vkládá jednotlivě do duše
každého špatnou ústavu, zavděčuje se její nerozumné části,
která nerozeznává věcí větších a menších, nýbrž tytéž věci po-
kládá hned za veliké, hned za malé, a že vytváří pouhé obrazy,
od pravdy však jest daleko vzdálen.

b

c

Sókratova / Platónova
„HLAVNÍ ŽALoba“ PROTI BÁSNICTVÍ
(Resp. 605c-606d)

Slyš a uvažuj. Nejlepší z nás, když poslouchají Homéra nebo některého z básníků tragických, kdy napodobuje některého z hérůů, jak se oddává hoři a v nářcích pronáší rozvláchnou řeč, nebo také když je předvádí zpívající a bijící se v prsa, víš, že se nám to líbí a že oddaně se soucitem sledujeme a horlivě vychvalujeme jako dobrého básníka toho, který by nás co nejvíce takto dojal.

Kdykoli však stihne někoho z nás vlastní trápení, pozoruješ, že si zakládáme zase na opačné věci, totiž dovedeme-li zůstat klidni a silni, majíce za to, že toto sluší muži, ono však, co jsme tehdy vychvalovali, ženě?

Básnictví může zničit rád v duši dobrého člověka tím, že (např.) při sledování divadelní hry takový člověk dočasně suspenduje svá morální měřítká a dovolí si to, co v běžném životě pokládá za nepřipustné. Tím „přiživuje“ tu část duše, která by měla zůstat slabá a pod vládou rozumu. V důsledku toho se pak ta „horší“ stránka duše ujme vlády i v běžném životě.

Kdybys měl na mysli, že co při vlastních neštěstích tehdy bylo drženo na uzdě a lačnělo po tom, aby se dosyta vyplakalo, aby si ponaučilo a tak naplnilo svou vrozenou touhu po těchto projevech, že právě to bývá od básníků nasycováno a cítí libost; ale naše část přirozeně nejlepší, protože není dostatečně vzdělána slovem ani způsobem života, ochabuje ve stráži nad touto plačtivou částí, zatímco se dívá jen na cizí strasti, a člověk si přitom myslí, že to není žádná jeho hanba, projevovali chválu a cítiti lítost, jestliže jiný muž, podle svých vlastních slov statečný, bez míry hořekuje; naopak onen výsledek, ten pocit libosti, pokládá přitom za zisk a o ten by nechtěl přijíti zavržením celé básně. Neboť, myslím, jen málo lidem jest dáno si uvědomiti, že se tu nutně přenáší nákaza z cizích stavů na vlastní; když totiž člověk na oněch vypěstí lítostivost k velké síle, není snadno ji zadržovati při vlastních utrpeních.

(...)

Takové věci s námi dělá básnické napodobení, i s láskou, hněvem a všemi žádostivými, nelibými i libými city v duši, jež nás při každém jednání provázejí; neboť zavlažuje tyto city a živí je, kdežto by měly schnouti, a ustanovuje nám je za vládce, kdežto by měly býti ovládané, abychom se stávali lepšími a šťastnějšími místo horšími a bídnějšími.

Aristotelés: *Poetika*

mimésis jako „tvůrčí zobrazení“

---

témata

Aristotelovo pojetí *mimésis* (a jak se liší od Platónova pojetí).

Mimésis dle Aristotela:

- zobrazuje spíše „možnost“ než „skutečnost“
    - viz komedie vs. tragédie
    - viz historie vs. básnictví
  - přispívá k lidskému poznání
    - zpodobuje „obecné“
      - lidské typy, povahy
      - „zákonitosti“ lidského života; „příčiny a následky“ v oblasti jednání
-

Mimésis je v lidské přirozenosti (Poet. 4)

Zdá se, že ke zrodu básnictví celkově přispěly jako jakési příčiny dvě skutečnosti, obě dané přírodou. Předně se u lidí projevuje od malička vrozený sklon k nápodobě, a člověk se liší od ostatních živých bytostí právě tím, že má největší schopnost napodobovat a že se učí nejprve napodobováním. A za druhé mají všichni lidé z napodobování radost. Svědčí o tom i náš přístup k uměleckým dílům: to, co samo o sobě vidíme s nelibostí, pozorujeme v obzvláště věrném vyobrazení s potěšením, například podoby i nejodpudivějších zvířat a mrtvol. Příčinou toho je skutečnost, že poznávat je velmi příjemné nejen filosofům, ale i ostatním lidem, jenže ti se tomu věnují jen málo. Lidé se totiž dívají na obrazy s potěšením proto, že při jejich pozorování se mohou poučovat a dohadovat o všem, co se tu zobrazuje, například že tohle je ten a ten. Neviděl-li však člověk zobrazovaný předmět nikdy předtím, nepůsobí mu radost jeho zpodobení samo, nýbrž se raduje z propracování obrazu, nebo z barvy, nebo z nějaké jiné takové příčiny.

1. člověk má přirozený sklon k nápodobě:
  - schopnost napodobovat je u člověka největší
  - pomocí napodobování se člověk učí
2. napodobování přináší lidem radost
  - rádi pozorujeme umělecká ztvárnění věcí, na které bychom v běžném životě hleděli s odporem
  - příčina: máme radost z poznávání, pozorování uměleckých děl je způsob poznání
  - rádi pozorujeme díla, která jsou umělecky propracovaná

komedie vs. tragédie

zobrazení lidí „lepší než jsou“

malířství: Polygnótos
epika: Homér atp.

~**tragédie**: snaží se zobrazovat
lidi „lepší než jsou“

zobrazení lidí „horší než jsou“

malířství: Pausón
(...)

~**komedie**: snaží se zobrazovat
lidi „horší než jsou“

Umělci zobrazují činné lidi, a ti jsou nutně buď dobří, anebo špatní. 1448^a
Vždyť povaha je takřka vždy dána tímto dvojím, tj. co do povahy se všichni od sebe liší špatností a ctností. Proto je zobrazují buď lepší, než je známe, anebo horší, anebo právě takové. Tak to činí například malíři: Polygnótos totiž zobrazoval lidi dokonalejší, Pausón 5 naopak horší a Dionysios takové, jací jsou ve skutečnosti.

Například Homéros zobrazoval lidi

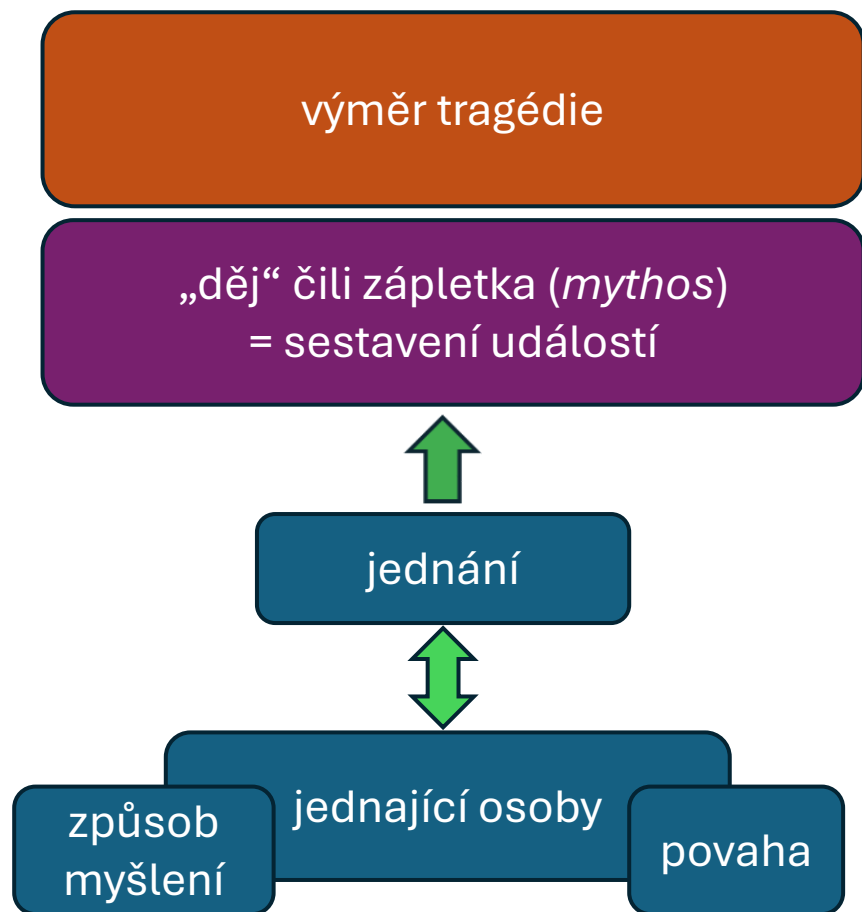
lepší, Kleofón takové, jací jsou, Hégémón z Thasu, který složil první parodie, a Nikocharés, skladatel Deiliady, je zase zpodobovali horší. Podobně je tomu i u dithyrambů a nomů; i zde je možno povahu lidí zobrazit různě, jako třeba Timotheos a Filoxenos zpodo- 15 bovali svoje Kyklópy. V tomto rozdílu také spočívá odlišnost tragédie od komedie; tato chce totiž zobrazovat lidi horší, kdežto ona lepší, než jsou ti současní.

= zobrazení „možnosti“ (spíše než „skutečnosti“)

Tragédie

(Poet. 6)

Je tedy tragédie zobrazení vážného a uceleného děje s určitým rozsahem, a to takové, při němž se používá řeči zkrášené v každém úseku příslušnými prostředky zvlášť, děj se nevypráví, ale předvádějí se jednající postavy a soucitem a strachem se dosahuje očistění takových pocitů.

(...)

Dále, protože se v tragédii zobrazuje jednání, a to zobrazují jednající osoby, které jsou nutně takové nebo onaké co do povahy a způsobu myšlení – vždyť právě podle toho nazýváme i skutky takovými nebo onakými –, jsou tím přirozeně dány dvě příčiny jejich činů, totiž způsob myšlení a povaha, a pro to dvojí mají také úspěch, nebo neúspěch. Zobrazením jednání je děj. Dějem míním sestavení událostí, povahou to, podle čeho říkáme o jednajících osobách, že jsou takové nebo onaké, ke způsobu myšlení patří vše, čím lidé ve své řeči něco dokazují nebo projevují své mínění.

Složky tragédie

Poet. 6, 1450a8-13

- předměty: „**co**“ je zobrazováno
  1. děj (*mythos*)
  2. povahokresba
  3. myšlenková stránka
- prostředky: „**čím**“ se zobrazuje
  4. mluva
  5. hudba
- způsob zobrazení: „**jak**“ ...
  6. výprava

Každá tragédie má tedy nutně šest složek, podle nichž posuzujeme, jaká je. Jsou to děj, povahokresba, mluva, myšlenková stránka, výprava a hudba. Prostředky, jimiž se zobrazuje, tu tvoří dvě složky, způsob zobrazení jednu a jeho předměty tři. Kromě těchto složek už není žádná jiná. Těchto složek použilo nemálo básníků, takže všichni, k utváření druhů tragédie; každý její druh má přece svou výpravu i povahokresbu, děj, mluvu, hudbu a právě tak i myšlenkovou stránku. 10

Duše tragédie

nejdůležitější složkou je
„sestavení událostí“
neboli „děj“ (*mythos*),
(dějová) zápleтка

Nejdůležitější z těchto složek je sestavení událostí. Tragédie přece 15
ce není zobrazením lidí, nýbrž jednání a života, štěstí a neštěstí,
a štěstí i neštěstí je založeno na jednání. Cílem hry je tedy zobrazit
určité jednání, nikoli povahovou vlastnost. Lidé sice činí takovými
nebo onakými jejich povaha, ale šťastnými, nebo nešťastnými jejich 20
jednání. Herci tudíž při hře nezobrazují povahy přímo, ale nepřímo
je vyjadřují svým jednáním.

Děj je tedy základem a jakoby duší tragédie, povahy tu jsou až
na druhém místě. Podobně je tomu i v malířství: kdyby někdo na- 1450^b
třel plochu nejkrásnějšími barvami bez ladu a skladu, neuspokojil
by nás tak, jako kdyby namaloval skutečný obraz jen bílými čar-
mi. Tragédie je přece zobrazením jednání, a z té příčiny hlavně jed-
najících lidí.

Jednota děje (*Poet.* 7-8)

Celek je to, co má začátek, střed 25 a konec. Začátek je to, co samo nenásleduje nutně po něčem jiném, ale po čem přirozeně následuje nebo se děje něco jiného; konec je naopak to, co samo přirozeně – buď nutně, nebo zpravidla – následuje po něčem jiném, ale po čem už nenásleduje nic jiného; střed je to, co samo následuje po něčem jiném a po čem následuje něco 30 dalšího. Dobře sestavené děje tedy nesmějí začínat odkudkoliv (...)

Týká-li se děj jediné osoby, není proto ještě jednotný, jak se někteří domnívají. Jednotlivci se přece stává mnoho, ba bezpočtu příhod, z nichž některé nemají v sobě nic jednotícího. Podobně může jednotlivec vykonat i mnoho činů, které nevytvářejí žádné jednotné jednání. Proto se patrně dopouštějí chyby všichni ti básníci, kteří (...)

Homéros však, právě jako vyniká v ostatním, zřejmě dobře pochopil i to, ať již díky svým znalostem nebo svému nadání. Když totiž skládal *Odyseiu*, nelíčil vše, co se Odysseovi přihodilo, například že byl zraněn na Parnassu a že při svolávání vojska předstíral šílenství – stala-li se jedna z těchto věcí, nebylo přece nutné ani pravděpodobné, že se stane i druhá –, nýbrž sestavil celou *Odyseiu* kolem jednoho příběhu v tom smyslu, jak to chápeme my, a podobně i *Iliadu*.

Básnictví vs. dějepisectví (*Poet.* 9)

historik

zachycuje, co se stalo
= jednotlivé případy

básník

(1) zobrazuje **(obecné) lidské „typy“**:
co člověk určitých vlastností
pravděpodobně nebo nutně říká či dělá

(2) zobrazuje **„obecné zákonitosti“**
lidského jednání: co je možné podle
pravděpodobnosti nebo nutnosti

→ je „**filosofičtější a závažnější**“

Z podaného výkladu je rovněž zřejmé, že úkolem básníka není líčit to, co se skutečně stalo, nýbrž to, co by se stát mohlo a co je možné podle pravděpodobnosti nebo s nutností. Dějepisec a básník se totiž od sebe neliší tím, že jeden vypráví ve verších a druhý v próze; 1451^b vždyť i Hérodotovo dílo by se mohlo převést do veršů a bylo by ve verších dějepisným pojednáním stejně jako bez nich. Liší se však od sebe tím, že jeden vypráví, co se stalo, kdežto druhý, jaké věci se stát mohly. Proto je básnictví filosofičtější a závažnější než dějepisectví. 5 Básnictví totiž líčí spíše to, co je obecné, kdežto dějepisectví jednotlivé případy. Obecným zde míním to, co člověk určitých vlastností pravděpodobně nebo nutně říká či dělá; to má básnictví na zřeteli i při udílení jmen jednajícím osobám. Jednotlivými pří- 10 pady míním to, co například Alkibiadés skutečně učinil nebo co se mu stalo.